

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE ETİK KURUL BAŞVURU DOSYASINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

VE

SIK YAPILAN HATALAR

1. İzin Yazıları ve Genel sorunlar:

- Kurum işleyişi açısından çalışmaya dair izin yazılarının alınması araştırmacıların sorumluluğundadır.
- **Etik kurul başvuru formunda araştırmacılara dair imzalar (ıslak imza) eksiksiz olmalı, araştırma yapılacak yerle ilgili bilgiler mutlaka yazılmalıdır.**
- Tez çalışmalarının özgün olması gerektiğinden ve bir uzmanlık derecesi kazandıracığından, tezde danışmanlık yapan akademisyenler yanırlıklarla araştırmacılar arasında tanımlanmamalıdır.

2. Araştırmanın çalışmayı ve amacını tanımlamakta yetersiz kalması:

- “Konunun Önemi” bölümünde seçilmiş olan konuda nasıl bir bilgi boşluğu veya gereksinim olduğu saptanmalı ve ardından çalışmanın nedeni/ amacı açıklanmalıdır.
- Bir bilimsel çalışmanın amacı, araştırmanın neyi araştırmayı planladığı ve hedeflerini ortaya koyan cümlede verilir. Genelde araştırmalarda amaç cümlelerinden sonra bu amacın sınırları ve amaca nasıl ulaşacağına belirlenmesi açısından **alt amaçlar, problem cümlesi, alt problemler veya araştırma soruları** yer almalıdır.
- Bu alt **amaçlar düz cümle, soru cümlesi veya hipotez** şeklinde de yazılabilir. Alt problemler ve araştırma soruları soru cümlesi şeklinde yazılmaktadır.
- Araştırmamızda hipotez, alt problemleri ve araştırma sorularını yazarken bir taraftan da araştırmanın yöntem ve desen kısmını belirlemeniz gerekir. Çalışma kapsamında nasıl **veri toplanacağı**, kimlerin görev alacağı, bu verileri **nitel veya nicel olarak nasıl analiz edeceğinizi** düşünmeniz gerekmektedir. Kısaca araştırmanın **amacı, araştırma sorusu, araştırma deseni, veri toplama araçları ve verilerin nasıl analiz edileceği** birlikte kurgulanıp birbirine uygun olarak yazılmalıdır.
- Araştırmanızın bir parçası olarak “Giriş ve Problem” ilk üç soruyu özetle yanıtlayan başlangıç noktasıdır.
- Kurula başvuru için doldurulması zorunlu olan “Araştırmanın Konusu ve Özgün Değeri” başlıklı bölümde bu alanda daha önce yapılan çalışmalara vb. kaynakça gösterilerek yer verilmelidir.
- Kaynakça yazım kurallarına uygun olmalıdır.

4. Araştırmada kullanılan yönteme dair Etik sorunlar

- Etik kurul dosyasında bireylerin **mesleki yetkileri aşan uygulamaların yapılacağı beyan** edilmemelidir.
- Standartta var olan bir hak veya uygulamanın **örselenebilir/hassas** grupları etkileyecek şekilde araştırma kapsamında **yapılmayacak** olmasının çalışmada beyan edilmesi etik bir konudur.
- Standartta var olan bir hak veya uygulamanın (örneğin literatürde kabul görmüş bir ölçeğin uygulanması) hassas gruplara uygulamasını kapsayan bir araştırmada bu durumun belirtilmesi gerekir.

5. Araştırmada kullanılan ölçekler hakkında sorunlar:

- Yüksek lisans tezlerinde kullanılan ancak makale olarak yayınlanmamış bir ölçeği kullanmak uygun değildir. Tez kaynakçada bile gösterilmiş olsa sonuçta tezi bir ödev gibi düşünmek gerekir. Bu nedenle özellikle yüksek lisans tezlerinde kullanılan ölçekleri yayımlanmadan kullanmak uygun olarak düşünülmemelidir.
- Çalışmada kullanılacak Anket/Test/Ölçekler yaygın ve literatürde sık kullanılan bir ölçek ise veya izin alınmasına gerek yoktur şeklinde yayın içinde belirtilmiş ise izin almanıza gerek yoktur. Ölçek için izin alınmasına gerek olmadığı formun ilgili bölümünde belirtilmeli ve kaynağı da gösterilmelidir. Aksi halde anket/test/ölçeklerin sahibinden/uyarlamasını yayınlamış yazardan izin alınması gerekmektedir. Alınan izinlerle ilgili mailler ekran görüntüsü olarak etik kurul başvuru formuna ek olarak eklenmelidir.
- Araştırmada kullanılacak olan Anketlerde "Demografik Bilgiler" kısmı ya da tüm anket soruları araştırmacılar tarafından oluşturuldu ise, bu açıklanarak form içinde belirtilmelidir.
- Eğer ölçeğin bir kısmında değişiklik yapılacaksa gerekçesi ve geliştirenlerden bu hususta izin alındığı belirtilmelidir.
- Ölçek kullanımında ölçeğin üretildiği şartların araştırmada dikkate alınmaması ve uygunsuz araştırma tasarımı sık yapılan hatalar arasındadır. Yabancı dildeki ölçeklerin keyfi çevirisi yeterli değildir ve **uyarlama yapılması için** izin alınmalıdır Ölçek uyarlama çalışması gereği **dil ve kültürel uyarlamalarda uzman görüşüne başvurulması** planlanmadan kullanılmalıdır.
- Araştırmaların anket sorularında yer alan "Fakülte- Bölüm-Unvan" bilgilerinin gizlilik açısından yer almaması gereklidir.

6. Evren ve Örneklem Seçimi:

- Çalışmanın açıklanmasında en büyük eksiklik; genel ve çalışma evreni ile örneklemin karakteristik ve demografik özellikleri hakkında detaylı bilgilere yer verilmemesidir. Oysa bu bilgiler, çalışmanın bilim etiği açısından değerlendirilmesi için gereklidir.
- Örneklem sürecinde karşılaşılan diğer hatalar ise, örneklem seçimine dair **örnekleme yönteminin** belirtilmemesi, **örnekleme seçiminde kullanılan dâhil edilme ve dışlanma kriterleri** ve **örnekleme büyüklüğünü belirleme yöntemi** ile ilgili bilgilere yer verilmemesi en sık görülen eksiklerdir.

7. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu:

- Veri toplama Yöntemi olarak Araştırma içeriğinde **kimlik bilgisi, ses / görüntü kaydı ve telefon bilgisi** vb. alınması durumunda Onam Formuna bu durumun yazılması ve katılımcılara bu bilgilendirmenin ve gerekçelerin belirtilecek olması gerekmektedir.
- Bilimsel araştırmanın öncelikli amacı yeni bilgilere ulaşmak olmakla birlikte, bu hedef araştırma gönüllüsü bireylerin hak ve menfaatlerinin önüne geçemez
- Araştırma hassas/örselenebilir gruplar açısından olası bir **risk ve rahatsızlık** yaratma durumu taşıyorsa başvuruda belirtilmeli ve olası risk ve rahatsızlık yaratma durumlarında nasıl bir yol izleneceği/alınacak önlemler başvuru formunda ve katılımcılara da onay formunda açıklanmalıdır.
- Katılımcıların gerek gördüklerinde iletişim kurabilmeleri için araştırmada görev alan en az bir kişinin e-mail bilgilerinin onam formunda katılımcıların erişimine sunulması gerekmektedir.

8. Bilimsel Araştırma ve Etik Kuruluna yapılan başvuru dosyasında araştırmancının bütün boyutlarının açıklanmaması:

- Değişkenler, araştırma soruları, hipotez, araştırma modeli, araştırmancının deseni, veri toplama yöntemleri, sınırlılıklar, tanımlar ve değerlendirme/veri analizi süreci gibi bir araştırmada yer alması gereken bütün konulara başvuruda yer verilmelidir.
- Ayrıca, **Antalya Belek Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Etik Kurulu Yönergesi** dikkatli okunmalı ve doldurulması gereken formlar ve kontrol listesi varsa danışman tarafından da dikkatle incelemelidir.
- Word formatında olan Etik kurul başvuru formuna ait **yönergeler silinmemeli ve belge içeriğinde değişiklik yapılmamalıdır.**
- Kişisel verilerin kullanımı gerekecek ise KVK gereği verilerin saklanma süresi yasal sınırlarda (5 yıl) olmalıdır. Süre sonunda imha edileceği belirtilmelidir.

9. Gizlilik Taahhütnamesinde ve başvuru dosyasında ilgili yerlerde **danışman ve tüm araştırmacıların ıslak imzalarının olması gereklidir. Dosya genelinde görsel olarak elle yapılan eklemeler veya dijital ilaveler değerlendirmeye alınmama ve **ret** gerekçesidir.**

10. Başvuru dosyasında tüm formlarda çalışma tarihlerin eksiksiz belirtilmesi, etik kurul izni sonrasında çalışmanın planlanmış olması ve imla hatalarının yapılmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir.

11. Bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışlar ancak yayına dönüştüğünde fark edilebilmektedir. Ayrıca **aşırma, sahtecilik, saptırma, yayın tekrarı, dilimleme gibi etik dışı davranışlar ancak yayın sonucu ortaya çıkmaktadır. Tüm araştırmacılar bilimsel araştırmalarında **YÖK ETİK YÖNETMELİĞİNDE ve HELSİNKİ BİLDİRGESİNDE** belirtilen konularda etik davranmak ile yükümlüdürler.**

12. Araştırma kapsamında finansman kaynakları, kurumsal bağlar ve çıkar çatışmaları/çakışmaları etik kurul dosyasında ve çalışma sonucunda yayında beyan edilmelidir.

KAYNAKÇA:

1. Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Etik Yönetmeliği; Erişim Adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeliqi.aspx>
2. Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma Ve Yayın Etiği Yönergesi; Erişim Adresi: https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/mevzuat/Yay%C4%B1nEti%C4%9FiY%C3%B6nergesi_140318.pdf
3. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu; Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>
4. Dünya Tıp Birliği (WMA)(2013) Helsinki Bildirgesi, İnsan gönüllüler Üzerinde Yapılan Tıbbi Araştırmalarda Etik İlkeler, Klinik Gözden Geçirme ve Eğitim, Özel İletişim Erişim Adresi: https://jaq.journalagent.com/aot/Helsinki_Declaration_tur.pdf
5. TR Dizin Etik Kurullarla ilgili Açıklama Ve Bilgilendirme; Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ibad/page/9412>
6. TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Yönetmeliği (2018) Erişim Adresi : https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/3654/277_ismenmis_hali.pdf
7. AKADEMİDE ETİK DERNEĞİ(AKETDER)(2022) ETİK ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ETİK KURULLAR ÇALIŞTAYI RAPORU; Başkent Üniversitesi, 13-14 Mayıs 2022, Ankara
8. İstinye üniversitesi: Etik Başvuru Dosyası Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar, İnsan Araştırmaları Etik Kurulu; Erişim Adresi: <https://arastirma.istinye.edu.tr/insan-arastirmalari-etik-kurulu>
9. Biruni Üniversitesi: Girişimsel olmayan araştırmalar Etik Kurulu Erişim Adresi: <https://etikkurul.biruni.edu.tr/index.php/anasayfa/girisimsel-olmayan-etik-kurul-basvuru-dosya-iceriqi/>